

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

УДК 165.74:177

DOI 10.35423/2078-8142.2023.2.2.7

М. А. Драпогуз,
*аспірант кафедри регіональної політики та публічного адміністрування
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління,
Діючий військовий капелан Збройних Сил України
м. Одеса, Україна
e-mail: drapog@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8461-4311>*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ВІЙСЬКОВОМУ КАПЕЛАНСТВУ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Становлення Служби військового капеланства України з моменту здобуття Незалежності в 1991 р. проходило складні етапи, які тісно пов'язані із соціокультурними трансформаціями всього українського суспільства. Після подій Майдану 2014 р. народ України остаточно обрав шлях євроінтеграції і розпочав боротьбу за розвиток у великій родині цивілізованого світу. Поступово всі суспільні та державні інституції почали процес реформи внутрішніх структур з метою наближення до стандартів європейських суспільств. Безпосередньо перед початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, в Службі військового капеланства відбулися важливі зміни, які наблизили її внутрішню структуру до стандартів збройних сил закордонних держав. За рік існування Служби і роботи військових капеланів в бойових підрозділах Збройних Сил України набувається досвід, який поступово дає можливість проводити оцінку ефективності механізмів діяльності та управління. Представлена стаття є науковою рефлексією особистого досвіду автора, який проходить військову службу в Збройних Силах України на посаді військового капелана одного з бойових підрозділів. Діяльність військового капелана в межах сучасного інституту військового капеланст-

ва Збройних Сил України і одночасно в умовах виконання бойових завдань підрозділом, дає можливість зафіксувати та осмислити фактори і чинники, які знижують ефективність діяльності військових капеланів, або унеможливають її подальший розвиток. Змістом цього дослідження, є визначення інституційних та адміністративних чинників неефективної роботи військових капеланів та пропозиції управлінських рішень до їх подолання.

Ключові слова: Служба військового капеланства, капелан, Збройні Сили України, воєнний стан.

Враховуючи воєнний стан і пріоритети в технологічному розвитку Збройних Сил України можна відкласти упорядкування роботи Служби військового капеланства (надалі СВК) на повоєнний час. Але, спираючись на ставший ідеологічним вислів Головнокомандувача Збройних Сил України В. Ф. Залужного: «Маленька радянська армія ніколи не переможе велику радянську армію», актуальна потреба в якісних змінах у системі управління Збройних Сил України (надалі ЗСУ) не дозволяє відкладати можливості впровадження цінностей, які свого часу формували провідні західні армії цивілізованого світу. Серед інших, це цінність життя та добробуту людини в умовах виконання бойових завдань, пов'язаних із захистом Суверенітету та Незалежності власної країни. СВК має внутрішній потенціал, який може внести якісні зміни у систему управління ЗСУ. Але, річний досвід впровадження чинного Закону України про Службу військового капеланства виявляє неактуальність деяких з його інтенцій та неефективні управлінські методи реалізації діяльності СВК.

Як діючий військовий капелан ЗСУ, автор статті намагається актуалізувати проблеми Служби військового капеланства, які виникли за рік його існування. Як аспірант навчально-наукового інституту публічної служби та управління м. Одеса автор данного дослідження має власне бачення чинників виникнення цих проблем та надає пропозиції щодо їх подолання. Тож, метою статті є аналіз причин низької ефективності СВК в ЗСУ та, на підставі ана-

лізу, формулювання наукової пропозиції управлінських рішень, які можуть її підвищити.

Актуальність створення, розвитку та існування інституту військового капеланства в ЗСУ в різних аспектах розглядалась вітчизняними науковцями. Так, Л. Непіпенко протягом багатьох років здійснює науковий аналіз становлення інституту військового капеланства у соціокультурному вимірі. Розробки С. Здіорука стали фундаментальними у формуванні правової бази розвитку інституту СВК та впорядкування внутрішньої безпеки в партнерській співпраці держави та релігійних організацій. І. Ігнатченко розглядає становлення СВК з позицій теорії та історії адміністративного права. Також, у правовому аспекті розглядає тему становлення СВК. Також, в аспекті правового моделювання, впровадження СВК в Україні розглядав В. Войналович. Фундаментальні дослідження історичного шляху становлення військового капеланства в Україні зробив О. Саган. Водночас, аналітичних досліджень проблем ефективності СВК та чинників впровадження принципів Закону України про Службу військового капеланства в бойових підрозділах ЗСУ не проводилось.

Завдання капелана, згідно з чинним законодавством, це задоволення релігійних потреб військовослужбовців [3, ст. 4 п. 1]. Цікаво, що визначення духовно-релігійних потреб у Законі України про Службу військового капеланства є функціонально точним: «усвідомлені особою необхідності в ідеальних внутрішньо-спонукальних мотивах діяльності, особистісному розвитку та соціальній взаємодії, що проявляються в релігійних поглядах, уявленнях, почуттях, практиках і обрядових діях» [3, ст. 1 п. 4]. Але, саме це визначення, при аналізі практичного застосування Закону, і пояснює низьку ефективність інституту військового капеланства в ЗСУ.

Рівень оцінки більшості українського суспільства внутрішньо-спонукальних мотивів діяльності, особистісному розвитку та соціальній взаємодії, що проявляються в релігійних поглядах, уявленнях, почуттях, практиках і обрядових діях надзвичайно низький. Практичні висновки про ставлення військовослужбовців до

релігії як до цінності, яка мало впливає на внутрішньо-спонукальні мотиви діяльності, автор цього дослідження зробив на підґрунті власних спостережень у діючому бойовому підрозділі ЗСУ, який був сформований на Півдні країни. Для вивчення теоретичного підґрунтя чинників цього соціокультурного явища треба провести соціологічний аналіз ставлення до релігії у військовослужбовців за період російської агресії. Мабуть найефективнішим інструментом вивчення даного питання було б соціологічне опитування військовослужбовців. Проте, автор має сумніви, що пріоритетність завдань у системі ЗСУ дала б можливість провести репрезентативне опитування і його результати могли б поширювались у відкритому доступі.

Джерелом для нашого аналізу є результати опитування соціологічної служби Центру Разумкова. Вони проводилися з метою фіксації рівня релігійності та належності до конфесій в українському суспільстві у 2000–2021 рр. Використання більш пізніших соціологічних опитувань того самого Центру, які проводилися в листопаді 2023 р., не є доцільним, оскільки соціокультурні процеси у середовищі військовослужбовців та у громадян тилкових регіонів є принципово різними. За умов воєнного стану проведення опитувань серед військовослужбовців є актуальними, але пов'язане зі складністю їх виконання та ризиків як для дослідників, так і для військовослужбовців. Застосування методу експертного дослідження через опитування військовослужбовців-теологів та військовослужбовців-релігієзнавців теж пов'язане з ризиками та складностями побудови внутрішньої комунікації дослідження.

Тому дані названого опитування є єдиним джерелом розуміння належності українського суспільства до конфесій і рівень релігійності в довоєнний період і, на думку автора, можуть бути використані як гіпотетичне уявлення ставлення до релігії серед військовослужбовців.

Для розуміння чинників низького рівня впливу релігії на внутрішньо-спонукальні мотиви діяльності в особистісному розвитку та соціальній взаємодії, що проявляються в релігійних поглядах, уявленнях, почуттях, практиках і обрядових діях військо-

вослужбовців, потрібно визнати його залежність від характеру залученості особистості до релігійної системи. Ефективний вплив релігійних систем на внутрішньо-спонукальні мотиви діяльності можливий за умов, коли людина активно практикує і запроваджує вимоги релігійних систем у повсякденному житті. Без постійної комунікації з релігійним середовищем і фасилітації з боку релігійних лідерів відбувається поступова секуляризація особистості. Це усвідомлення добре виражається у християнській релігійній системі православної конфесії: в 80-му правилі Шостого Вселенського собору, згідно з яким ті, хто без поважної причини не причастилися три неділі поспіль, самі себе фактично відлучили від Церкви. Припускаючи, що ставлення до релігії серед військовослужбовців у ЗСУ на кінець 2023 р. приблизно збігається з результатами дослідження соціологічної служби Центру Разумкова в 2020–2021 рр., визначимо частку релігійних осіб, для яких релігійні системи можуть впливати на «внутрішньо-спонукальні мотиви діяльності в особистісному розвитку та соціальній взаємодії, що проявляються в релігійних поглядах, уявленнях, почуттях, практиках і обрядових діях».

В обраному соціологічному опитуванні нас цікавить виборка про щотижневе відвідування богослужінь та релігійних зібрань.

«Регулярно, не рідше, ніж раз на тиждень відвідують служби лише 20% тих, хто заявив, що відвідує релігійні служби та зібрання (від 31% – на Заході до 12–14% – у решті регіонів; від 34% вірних УГКЦ до 5-6% «просто православних» і тих, хто не відносить себе до жодного віросповідання). Відносна ж більшість (44%) тих, хто відвідує служби, зібрання, відвідують їх лише на релігійні свята. На Заході країни таких лише 33%, тоді як у трьох інших регіонах – від 49% до 53%. Найменше тих, хто дає таку відповідь – серед вірних УГКЦ (32,5%)... Відповідаючи на питання «Чи відвідували Ви богослужіння минулої неділі (суботи, п'ятниці)?», 21% дають ствердну відповідь» [2, с. 12]. Підкреслюючи власний досвід автора, який змусив замислитися над проблемою ефективності служби військового капеланства, потрібно надати результати відповіді на останнє запитання по Півдню Країни: «11% на Півдні» [2, с. 12].

Враховуючи дані про середній вік військовослужбовців ЗСУ з відкритих джерел – 40 років (УНІАН), проведемо уточнення можливої кількості питомої категорії військовослужбовців, використовуючи результати опитування [2, с. 49]. Відповідаючи на запитання: «Як часто Ви відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння?», відповідь «Раз на тиждень», вікова категорія 30–39 років дала 10,4%, а вікова категорія 40–49 років дала 16,4%. Середній результат цих двох вікових категорій становить 13,4%. Також, важливо вказати, що більшість військовослужбовців є чоловіками, що знов корелює аналіз дослідження. У визначенні структури церковно-конфесійних груп [2, с. 47] наводяться дані про стать респондентів шести репрезентативних груп. Для цього дослідження візьмемо три групи, які ідентифікують себе з певною конфесією та, з великою вірогідністю, включають в себе активних відвідувачів парафій та релігійних зібрань: ПЦУ, УПЦ (МП), УГКЦ. Так, різниця за результатами опитування 2021 р. між відсотками жінок та чоловіків у ПЦУ склала 12,8%, УПЦ (МП) – 36%, УГКЦ – 15,8%. При вирахуванні середнього результату різниці між чоловіками і жінками наведених трьох конфесійних груп становила 21,5%. Для визначення результату кореляції через належність до статевих груп віднімемо від середнього результату питомих вікових категорій активних парафіян 13,4% результат різниці між чоловіками і жінками в питомих релігійних групах 21,5%. Кінцевий результат соціологічного аналізу гіпотетичного виявлення кількості аудиторії військового капелана, згідно визначеного чинним законодавством завданням, складає 10,5% військовослужбовців.

Аналізуючи відсотки активних парафіян і членів релігійних громад та додаючи кореляцію різниці статевої належності в репрезентативних групах, можна побачити, що попит на задоволення релігійних потреб у суспільстві ледь перевищує одну десяту від загальної маси.

Навіть у вигляді припущення зрозуміло, що попит на задоволення духовно-релігійних потреб, що є завданням СВК (згідно з чинним законодавством), ставить під сумнів ефективність роботи цієї Служби.

Для пошуку конструктивного рішення цієї проблеми пропонуємо звернутися до закордонної моделі СВК, з якої, на нашу думку, були запозичені деякі ключові принципи. Це модель військового капеланства Збройних Сил Сполучених Штатів Америки. При порівнянні завдань Служби військового капеланства США (надалі СВК США) та України ми можемо побачити різницю. В AR 165-1 (Army Regulation 165–1 Religious Activities Army Chaplain Corps Activities), документі, який регламентує діяльність СВК США, називається «продуктом відданості нації релігійній свободі та її визнання того, що релігія відіграє невід'ємну роль у житті багатьох її солдатів» [7 с. 1-5b]. Релігія у цьому визначенні визнається невід'ємною в житті солдат. Тобто, релігія та релігійність є потребою, яку покликані задовольняти військові капелани.

В п. 1 ст. 1 Закону України «Про Службу військового капеланства» [3] військова капеланська діяльність визначається як «діяльність, яку здійснюють військові капелани з метою сприяння реалізації конституційного права військовослужбовців, працівників та членів їх сімей на свободу світогляду та віросповідання шляхом задоволення їх духовно-релігійних потреб». За українським законодавством, релігія є конституційним правом військовослужбовця на свободу світогляду, реалізації якого сприяють військові капелани. За законодавством США, діяльність військових капеланів задовольняє вже існуючий широкий попит.

Вирішення проблеми низького попиту на задоволення релігійних потреб у ЗСУ в короткостроковій перспективі лежить за межами впливу військового капелана підрозділу. Низький попит на задоволення релігійних потреб військовослужбовців, на нашу думку, є наслідком історичного впливу тоталітарного режиму радянської влади. Загальна традиція релігійного життя суспільства втрачена і потребує системного та тривалого відродження як з боку всього соціуму, держави, так і самих релігійних організацій. Одним з довгострокових шляхів відновлення попиту на релігію серед військовослужбовців є релігійно-просвітницька діяльність військового капелана, в контексті принципів ст. 5 Закону «Про Службу військового капеланства» [3]. Робота капелана з дотриманням принципу

добровільної участі в релігійних заходах та права на релігійну самоідентифікацію вимагає від капелана толерантності, терпимості, якостей соціального лідера та військового фаху.

У прикладі, наведеному протоієреєм Православної Церкви України Костянтином Лозинським, оголошено ключовий принцип сприйняття діяльності військового капелана військовослужбовцями підрозділу: «Я до кінця не розібрався у тому, як потрібно проповідувати Слово Боже серед військових, але найбільше мені подобається приклад апостола Павла: бути всім для всіх» [1, с. 45]. Зануреність капелана у середовище військової буденності і виконання бойових завдань створює надійні шляхи комунікації з військовими та висвітлює людські і професійні якості капелана. Якості лідера в релігійному та соціальному розумінні є запорукою успіху релігійно-просвітницької діяльності військового капелана. В п. 3 IV-го розділу Наказу «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» [4] наведено основні завдання військового капелана. Серед них є таке, яке віддалено нагадує принцип, використаний протоієреєм Костянтином Лозинським, а саме: «допомога військовослужбовцям у розвитку їх особистісних та колективних моральних якостей на основі братерства, мужності, хоробрості, відповідальності, поміркованості, стійкості, жертвовності, дисциплінованості, розсудливості».

Звернемося до закордонного досвіду, до публікації Ханса Зейгера [9], де наведена ретроспектива становлення військової капеланської служби Збройних Сил США. Х. Зейгер згадує про функцію військового капелана як носія соціальної свідомості. Так, військові капелани Воєнного флоту США у 1850 р. змусили командування припинити практику бічуння матросів. А в 1980-х роках голова капеланів Керміт Джонсон публічно критикував деяких президентів. Але, для реалізації змін у соціальної свідомості потрібні якості соціального лідерства, яке проявили військові капелани Збройних Сил США в наведеному прикладі. Поєднання місії соціального лідера та пастирської діяльності формує нову якість військового капелана, яке згодом набирає інституційних форм у СВК

США. У п. 2 розділу 3 AR 165-1 [7] інституалізовано поняття «духовного лідерства». Головна ідея духовного лідерства – забезпечення духовно-релігійного, морального і етичного супроводу в усіх ланках військової структури підрозділу та виконання ним завдань.

Для впровадження досвіду «духовного лідерства» СВК США в принципи Служби військового капеланства ЗСУ потрібна причетність військового капелана до всіх внутрішніх процесів командування та виконання бойових завдань. Водночас, «духовне лідерство» дуже тісно пов'язане з особистісними якостями військового капелана. Для впровадження такої форми роботи військового капелана потрібна і відповідна фахова підготовка в закладах духовної освіти, і усвідомлення цінності «духовного лідера» всередині військової системи управління. Актуальність «духовного лідерства» у військовому капеланстві в Збройних Силах України вимагає від релігійних організацій України впровадження нових факультетів спеціалізованої військової духовної освіти і інституалізації цієї форми в механізмах військового управління.

Впровадження досвіду «духовного лідерства» СВК США може надати українським військовим капеланам функцію агентів впровадження цінності життя та морально-духовного здоров'я людини. В свою чергу, ця функція військових капеланів може внести якісні зміни в управління в ЗСУ. Доказом цього є аналогічна функція військових капеланів Збройних Сил США, яка зафіксована в п. 3 розділу 3 AR 165-1 [7] і говорить про вплив військового капелана на «командну політику, практики лідерства та системи управління». Там само: «Очікується, що капелани, виконуючи свої обов'язки, будуть говорити відверто як захисники, щоб протистояти, або підтримувати вирішення завдань і питань командування». У відповідальності військового капелана Збройних Сил США знаходиться усвідомлення та оголошення командованню етичних, моральних та гуманітарних наслідків оперативних рішень. Інституалізація впливу військового капелана Збройних Сил США на планування військових операцій реалізована в регламентах FM 1-05 (Field Manual No.1-05, Headquarters Department of the Army

Washington, DC, 5 October 2012), FM16-5(58) (Field Manual No.16-5(58) Headquarters, Department Of The Army Washington 25, D. C., 16 April 1958) та ін. Наприклад, у ст. 9 розділу 1 FM 1-05 [8] визначаються можливості військового капелана: «Як радник релігійного штабу, капелан консулює командира та штаб з питань релігії та її впливу на всі аспекти військових операцій». В якості критики можна зауважити, що цей регламент визначає військового капелана як радника з вузької спеціальності: «питань релігії та її вплив на всі аспекти військових операцій» і СВК ЗСУ має аналогічну функцію і вплив. Але тоді слід нагадати відмінність у завданні військових капеланів Збройних Сил США та ЗСУ. У соціокультурному середовищі США релігія виконує роль внутрішньо-спонукальних мотивів діяльності набагато активніше, ніж у суспільстві України.

Для впровадження внутрішньо-спонукальних мотивів під час виконання бойових завдань особового складу ЗСУ однаково потрібно як духовне лідерство серед солдат і сержантів, так і усвідомлення потреби впровадження цінностей моралі, етики, цінності людського життя у керівного складу командування. Тому підвищити ефективність роботи СВК ЗСУ можна через механізми активної участі військового капелана та врахування його компетентного рішення у системі військового управління.

Ще один шлях підвищення ефективності СВК ЗСУ, який стосується функції військового капелана як радника командування з релігійної обстановки в місцях дислокації підрозділу. У підпункті 8 ст. 1 Закону України «Про Службу військового капеланства» [3] визначається напрям військової капеланської діяльності «з надання командуванню фахової інформації про вплив духовно-релігійних чинників на виконання визначених завдань». На практиці, в умовах ведення активних бойових дій, робота з визначення релігійної обстановки серед не чисельного населення прифронтових населених пунктів і населених пунктів, які знаходяться у зоні безпосереднього бойового контакту, потребує невеликих часових і матеріальних ресурсів. Здебільшого, вплив духовно-релігійних чинників на виконання визначених завдань незначний і заздалегідь опрацьовується Службою Безпеки України та внутрішньою контр-

розвідкою підрозділу. Такі умови роботи військового капелана як радника командування з релігійної обстановки створюють можливості для впровадження закордонного досвіду аналогічної функції військового капелана. У підпункті б п. 3 ч. 2 AR 165-1 [7] військовому капелану Збройних Сил Америки надається дві головних функції: професійного військового релігійного лідера та професійного військового релігійного радника у штабі підрозділу. Характер військових операцій, які проводилися Збройними Силами США наприкінці ХХ ст. на Близькому Сході, в місцях військової присутності серед чисельного місцевого населення, в умовах активних соціальних контактів, вимагав не лише обізнаності в місцевих релігійних системах, а й постійних комунікацій з місцевими релігійними лідерами. Військовий капелан у таких умовах виконує не лише завдання зі спостереження за визначеною релігійною обстановкою, а й активну функцію налагодження каналів комунікації з місцевими релігійними лідерами для створення лояльності до дій військових. Для збільшення ефективності роботи СВК ЗСУ у сфері консультування командування підрозділу варто актуалізувати в положеннях і інструкціях функцію капелана: побудова комунікації з релігійними лідерами місцевих громад, з метою зниження ризиків виникнення конфліктів з місцевим населенням через порушення їх релігійних принципів та традицій. Також, опрацювання з місцевими релігійними громадами ризиків, які можуть спричинити їх, зокрема не погоджені дії членів релігійних громад. Або, вплив на політико-культурну залежність їх релігійних систем з боку противника.

Серед чинників, які активно заважають розвитку Службі військового капеланства і лежать в площині адміністрування та менеджменту, є чинник керівних кадрів Служби військового капеланства не з числа офіцерів Служби військового капеланства. Також втратило актуальність управлінське рішення про інтеграцію священнослужителів, пасторів та імамів у систему Збройних Сил України під керівництвом офіцерів структури морально-психологічного забезпечення, яке було доцільно прийняте на початку впровадження Закону «Про Службу військового капеланства».

Закон України «Про Службу військового капеланства» [3] був підписаний Президентом України 30 листопада 2021 р. Згідно зі ст. 4 п. 2, Служба військового капеланства «утворюється як окрема структура у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Державної прикордонної служби України». Також, Наказом Міністра Оборони України № 383 від 15.11.2022 р. затверджуються зміни до «Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України», в яких встановлюється порядок укладання контракту на проходження служби у Збройних Силах України з громадянами, які є священнослужителями зареєстрованої в Україні релігійної організації та отримали від керівного центру (управління) відповідної релігійної організації мандат на право здійснення військової капеланської діяльності з «одночасним зарахуванням до списків особового складу, призначенням на відповідну посаду офіцерського складу» [5, розділ II, п. 2.23]. Із наведених документів можемо бачити, що посади Служби військового капеланства є офіцерськими. Водночас, у підпункті 11 п. 1 ст. 1 Закона «Про Службу військового капеланства» [3] визначено підпорядкування офіцерів Служби військового капеланства органам управління Служби військового капеланства. Зрозуміло, що на початку впровадження Закону «Про Службу військового капеланства», коли загальна маса капеланів має первинні звання офіцерів і не має досвіду служби на керівних посадах в системі Збройних Сил України, призначення на керівні посади офіцерів капеланської служби є недоцільним. Однак систематичне розподілення Служби військового капеланства на органи управління, які складаються не із військових капеланів, та на військових капеланів, закладає в інститут Служби військового капеланства ризик неефективності. Сутність ризику полягає в тому, що Службою військового капеланства може керувати старший офіцерський склад управління, який не має відповідної профільної освіти та компетенцій. Витокм такого управлінського рішення, на нашу думку, є Наказ Міністра Оборони України № 685 від 14.12.2016 р. [6] Згідно з п. 1 роз-

ділу II Наказу Міністра Оборони України «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» Службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України становлять: «структурний підрозділ (посадові особи) Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України; структурні підрозділи (посадові особи) Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України та органів військового управління Збройних Сил України; структурний підрозділ (посадові особи) Центру морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України; військові священники (капелани) військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України». Таким чином, військові капелани підпорядковувались структурному підрозділу – Центру морально-психологічного забезпечення ЗСУ. Ми розуміємо, що на початку повномасштабної агресії російської федерації проти України ефективність прийнятих управлінських рішень щодо Служби військового капеланства не була в пріоритеті. Проте, з набутим досвідом роботи Служби військового капеланства в бойових умовах, інтеграція військових капеланів у військову систему управління на рівні батальйонів і бригад, формування горизонтальних комунікацій на місцевому, державному та міжнародному рівнях робить неактуальним підпорядкування військових капеланів органам управління Служби військового капеланства (яке складається переважно з офіцерів структурного підрозділу морально-психологічного забезпечення).

Для актуального управлінського рішення про заміну офіцерів структурного підрозділу морально-психологічного на офіцерів Служби військового капеланства в органах управління Служби військового капеланства є підстави на сьогодні. Упорядкована статтею 7 Закону «Про Службу військового капеланства» вимога до кандидата на отримання Мандату на здійснення військової капеланської діяльності – вища освіта не нижче рівня бакалавра. Проведення програм курсів з підвищення кваліфікації військових капеланів при Златоверхому Михайлівському Соборі. Впрова-

дження програм Міністерства Оборони та Генерального штабу з інтеграції військових капеланів в систему Збройних Сил України і проходження навчань офіцерів тактичного рівня. Варто зауважити, що вирішення проблеми актуальності підпорядкування військових капеланів органам управління Служби військового капеланства в їх наявній формі спричинить регламентні процеси розподілу квот конфесійного представництва військових капеланів в органах управління Служби військового капеланства: пропорційний розподіл конфесійного представництва військових капеланів в органах управління Служби військового капеланства з урахуванням конфесійної приналежності особового складу відповідно Збройних Сил України. В існуючій редакції Закону «Про Службу військового капеланства» зрозумілі механізми розподілу конфесійного представництва військових капеланів в органах управління Служби військового капеланства відсутні.

Отже, з огляду на проведене міждисциплінарне дослідження, автор припускає, що чинником низької ефективності Служби військового капеланства в Збройних Силах України може бути низький відсоток військовослужбовців, які є активними членами парафій, релігійних зібрань тощо. Це припущення потрібно підтверджувати актуальними соціологічними чи експертними опитуваннями військовослужбовців Збройних Сил України. Запропоновано можливий шлях подолання низької ефективності Служби військового капеланства через впровадження і інституалізацію принципів «духовного лідерства» у процесі роботи з особовим складом та компетентного впливу військових капеланів на управлінські рішення командування.

Рекомендовано додати до обов'язку військового капелана консультування командування з релігійної обстановки в місцях виконання бойових завдань, активно впливати на місцеві парафії та релігійні громади з метою створення підтримки бойової роботи підрозділів серед місцевих релігійних громад. Така форма актуалізує функцію військового капелана як радника командування з релігійної обстановки та наближає її до досвіду армій Північно-Атлантичного Альянсу.

Розглянуто втрату актуальності управлінського рішення про інтеграцію священиків, пастирів, імамів у систему Збройних Сил України під керівництвом офіцерів структури морально-психологічного забезпечення.

Тема наукового вивчення процесу розвитку та інтеграції Служби військового капеланства у Збройні Сили України є актуальною і потребує подальших наукових пошуків. Також потребує релігієзнавчого дослідження вплив інституту військового капеланства на характер релігійності військовослужбовців як частину українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костянтин Лозинський, прот. «Чи є атеїсти в окопах?». *Церква і суспільство. Науково-публіцистичний часопис з богослов'я, філософії, історії, соціології та релігієзнавства*. 2023. № 2.

2. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000–2021 рр. *Інформаційні матеріали. Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Religiya.pdf

3. *Про Службу військового капеланства*: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2131-IX від 15.03.2022, № 2845-IX від 13.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

4. *Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України*. Міністерство Оборони України Наказ № 685 від 14.12.2016; (Наказ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства оборони № 420 від 18.07.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>

5. *Про затвердження Змін до Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України*. Міністерство Оборони України. Наказ № 383 від 15.11.2022 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони №412 від 05.12.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-22#Text>

6. *Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України*. Міністерство Обо-

рони України. Наказ № 685 від 14.12.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text>

7. *Army Chaplain Corps*, Army Regulation 165–1 Religious Activities URL: <https://www.armyresilience.army.mil/ard/images/pdf/Policy/AR%20165-1%20Army%20Chaplain%20Corps%20Activities.pdf>

8. Field Manual № 1-05. (2012). *Headquarters Department of the Army Washington*. DC. 5 October. FM 1-05. URL: https://rdl.train.army.mil/catalog-aws/view/100.ATSC/B0290104-DEB8-40DA-B7E1-1BCEABBEF4E2-1274402164816/fm1_05.pdf

9. Zeiger Hans. *Why Does the US Military Have Chaplains?* Pepperdine School of Public Policy. URL: <https://publicpolicy.pepperdine.edu/academics/research/policy-review/2009v2/why-does-us-military-have-chaplains.htm#:~:text=In%20the%20absence%20of%20government,made%20necessary%20by%20military%20service.%22&text=Beyond%20the%20constitutional%20argument%2C%20proponents,second%20justification%3A%20its%20moral%20effects>

REFERENCES

Kostyantyn Lozynskiy, prot. (2023). “Are there atheists in the trenches?”. Tserkva i suspil'stvo. *Naukovo-publitsystychnyy chasopys z bohoslov'ya, filozofiyi, istoriyi, sotsiologiyi ta relihiyevnavstva (Church and society. Scientific and journalistic magazine on theology, philosophy, history, sociology and religious studies)*, 2. [In Ukrainian].

Peculiarities of religious and church-religious self-determination of citizens of Ukraine: trends 2000-2021. *Informatsiyini materialy. Tsentrazumkova (Information materials. Razumkov Center)*. Retrieved from: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Religiya.pdf. [In Ukrainian].

About the Military Chaplaincy Service: Law of Ukraine (With changes made in accordance with the Laws № 2131-IX від 15.03.2022, № 2845-IX від 13.12.2022). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>. [In Ukrainian].

On the approval of the Regulation on the service of military clergy (chaplain service) in the Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defense of Ukraine Order № 685 від 14.12.2016 (The order became invalid on the basis of the Order of the Ministry of Defense № 420 від 18.07.2023). Retrieved from: <https://>

zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text (date of application 28.11.2023). [In Ukrainian].

On the approval of the Amendments to the Instruction on the organization of the implementation of the Regulations on the completion of military service by citizens of Ukraine in the Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence Ukraine. Order No. 383 від 15.11.2022 (With changes introduced in accordance with the Order of the Ministry of Defense № 412 від 05.12.2022). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-22#Text> (date of application 29.11.2023). [In Ukrainian].

On the approval of the Regulation on the service of military clergy (chaplain service) in the Armed Forces of Ukraine. Ministry of Defence Ukraine. Order № 685 від 14.12.2016. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17#Text> (date of application 30.11.2023). [In Ukrainian].

Army Chaplain Corps, Army Regulation 165-1 Religious Activities. Retrieved from: <https://www.armyresilience.army.mil/ard/images/pdf/Policy/AR%20165-1%20Army%20Chaplain%20Corps%20Activities.pdf> (date of application 25.11.2023).

Field Manual No. 1-05, Headquarters Department of the Army Washington, DC, 5 October 2012. FM 1-05. Retrieved from: https://rdl.train.army.mil/catalog-ws/view/100.ATSC/B0290104-DEB8-40DA-B7E1-1BCEABBEF4E2-1274402164816/fm1_05.pdf (date of application 29.11.2023).

Zeiger Hans Why Does the US Military Have Chaplains? Pepperdine. School of Public Policy.

Mykhaylo Drapohuz

Post-Graduate Student of the department of regional politics and public administration of the Educational and Scientific Institute of Public Service and Management, Active military chaplain of the Armed Forces of Ukraine; Odessa, Ukraine; e-mail: drapog@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8461-4311>

Current challenges to the ukrainian military chaplaincy during the russian-ukrainian war and ways to solve them

Abstract

The establishing of the Military Chaplaincy Service of Ukraine is closely related to the fundamental socio-cultural transformations of the entire Ukrainian society, which began in 1991, when Ukraine gained independence. After three revolutions, and especially the Revolution of Dignity in 2013-2014, the people of Ukraine finally chose the path of European integration and their further development in the great family of the civilized world. Gradually, all state and public institutions began to reform their internal structures to approach the standards of European societies. This also affected the armed forces of Ukraine, including and chaplain service. Since 1991, the chaplaincy has gone through several stages in its formation. As early as 2014, before the start of full-scale Russian military aggression against Ukraine, important changes took place in the Military Chaplaincy Service, which brought its internal structure closer to the standards of the armed forces of foreign countries. During the years of work of military chaplains in the combat units of the Armed Forces of Ukraine, experience has been gained that gradually allows us to assess the effectiveness of the mechanisms of activity and management. This article is a scientific reflection of the personal experience of the author, who is serving in the Armed Forces of Ukraine as a military chaplain in one of the combat units. The activity of a military chaplain within the framework of the military chaplaincy of the Armed Forces of Ukraine, and at the same time, in the conditions of the unit's execution of combat missions, gives an opportunity to fix and understand the factors of decreasing the effectiveness of military chaplains. The aim of this study is to determine the institutions and administrative factors of ineffective work of military chaplains and to propose management solutions to overcome them.

Keywords: *Служба військового капеланства, капелан, Збройні Сили України, воєнний стан.*